

Проблематика безробіття у глобальному та національному вимірах

Сардак С.Е.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки

та управління національним господарством
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Беліч Ю.С.

магістрант

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Статтю присвячено дослідженню глобальної та національної проблематики безробіття. Висвітлено чинники та тенденції безробіття у світовій економіці. Визначено сучасний стан та основні проблеми, які формують рівень безробіття в Україні. Запропоновано заходи щодо зменшення рівня безробіття та оптимізації структури зайнятості.

Ключові слова: чинники, тенденції, зайнятість, безробіття, ринок праці, заробітна плата.

Sardak S.E., Bielich Y.S. ПРОБЛЕМАТИКА БЕЗРАБОТИЦЫ В НАЦИОНАЛЬНОМ И ГЛОБАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИЯХ

Статья посвящена исследованию глобальной и национальной проблематики безработицы. Освещены факторы и тенденции безработицы в мировой экономике. Определено современное состояние и основные проблемы, которые формируют уровень безработицы в Украине. Предложены мероприятия по уменьшению уровня безработицы и оптимизации структуры занятости.

Ключевые слова: факторы, тенденции, занятость, безработица, рынок труда, заработная плата.

Sardak S.E., Bielich Y.S. THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT IN NATIONAL AND GLOBAL MEASUREMENTS

The article is devoted to the study of the global and national problems of unemployment. The factors and trends of unemployment in the world economy are highlighted. The current state and the main problems that form the level of unemployment in Ukraine are determined. Proposed measures to reduce unemployment and optimize the structure of employment.

Keywords: factors, trends, employment, unemployment, labor market, wages.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах розвитку економіки все більшої уваги потребує проблема зайнятості населення. Безробіття є глобальною світовою проблемою, що спричинює політичну напруженість, соціальну нестабільність та все більше потребує впровадження заходів щодо його попередження як на глобальному, так і на національному рівні. В Україні також є проблема безробіття, що зумовлює необхідність його подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз фундаментальних еволюційних підходів до вирішення проблем безробіття відображений у працях визначних учених: А. Сміта, Т. Мальтуса, Ф. Кене, Д. Рікардо, К. Маркса, Дж. Кейнса, М. Фрідмена, А. Пігу, А. Маршалла, А. Оукена, Г. Стендінга, Е. Лібанової, В. Петюха, В. Васильченка, Є. Качана, А. Колота та ін.

Сучасну проблематику безробіття досліджено такими науковцями, як: М. Алле [1], Л.І. Безтелесна [2], Н.М. Зоярна [3], О.М. Каралюс [3], О.С. Пляшко [4], С.Е. Сардак [5], М.В. Ткаченко [6], Т.А. Федотова [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте слід зазначити, що, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, взаємозв'язок глобальної та національної проблематики безробіття комплексно не висвітлено, і це потребує подальшого вивчення з розробленням додаткових наукових та практичних регуляторних механізмів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблематики безробіття у глобальному та національному вимірах. Для досягнення визначеної мети було вирішено такі завдання: висвітлено чинники та тенденції безробіття у

світовій економіці; визначено сучасний стан та основні проблеми, які формують рівень безробіття в Україні; запропоновано заходи щодо зменшення рівня безробіття та оптимізації структури зайнятості.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням Міжнародної організації праці (МОП) безробітними вважаються особи у віці 15–70 років (zareєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють такі три умови: активно шукали роботу або намагалися організувати власну справу впродовж останніх чотирьох тижнів, що передували опитуванню; не мали роботи (прибуткового заняття); готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів [1]. У країнах зазвичай ця категорія адаптується у національному законодавстві. Наприклад, за Законом України «Про зайнятість населення» (2012 р.) безробіття трактується як «соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування» [10].

Безробіття у сучасному світі є серйозною проблемою, складниками якої виступають різні чинники природоресурсного, біологічного, техніко-виробничого, економічного, соціально-культурного та управлінсько-регуляторного характеру. Зокрема, це: НТП, зниження темпів економічного розвитку, коливання кон'юнктури цін на чинники виробництва, сезонні коливання виробництва, недостатність сукупного попиту, рівень інфляції, недосконалість трудового законодавства, недостатній рівень професійної підготовки та перепідготовки трудових ресурсів, низький рівень програм зайнятості та деструкції у демографічних процесах.

Проаналізувавши стан безробіття у світовому вимірі, можна відзначити, що без роботи знаходиться 5,6% працездатного населення планети, а близько 1,5 млрд. людей, працюючи, забезпечують собі тільки злиденне буття. У доповіді Міжнародної організації праці (МОП) зазначається, що кількість безробітних у світі перевищила 192,7 млн. осіб [8]. У доповіді також прогнозують, що в 2018 р. рівень безробіття залишиться на рівні 2017 р., проте з 2019 р. почне знову зростати. Також у доповіді відзначено, що у світі недостатньо робочих місць, які б дали змогу забезпечити гідний рівень життя.

Наприклад, у країнах ЄС станом на червень 2017 р. рівень безробіття становив 7,7%, що вважається найнижчим із 2008 р.

При цьому країнами з найнижчим рівнем безробіття є Чехія (2,9%), Німеччина (3,8%) та Мальта (4,1%), а найвищий рівень безробіття зафіксовано у Греції (21,7%) та Іспанії (17,1%) [9]. У Північній Африці спостерігається найвищий рівень безробіття: незайнятими є 11,7%, або 8,7 млн. осіб.

У цілому прогрес, який було досягнуто у скороченні вразливих груп зайнятості в минулому, суттєво зупинився ще з 2012 р. Це означає, що 1,4 млрд. населення планети, працюючи, забезпечують собі та своїм родинам лише злиденне існування, також прогнозується, що ця цифра зросте ще на 35 млн. осіб до 2019 р.

Отже, наявними глобальними тенденціями зайнятості у світовому вимірі є такі: зберігається високий рівень безробіття; внаслідок підвищення тривалості життя змінюється вікова структура безробітних; велику частку має молодіжне безробіття; розгортання НТП зумовлює стрімке зростання чисельності зайнятих в інформаційній сфері, через що у виробничій сфері відчувається нестача кваліфікованої робочої сили.

В Україні риси національного ринку праці характерні для країн із ринковою економікою, але мають і певні ознаки країн із трансформаційною економікою: високий рівень безробіття, асиметрична бідність населення, низька вага середнього класу, повільна динаміка зростання обсягу нових робочих місць. Важливе місце серед цих проблем посідає саме безробіття, яке з кожним роком набуває все більших масштабів майже серед усіх верств населення.

Взагалі в Україні проблеми з безробіттям існували із самого початку її незалежності, проте це питання загострилося через економічну кризу, адже дуже багато підприємств не витримали тиску кризи, через що без роботи залишилася значна кількість населення. Безробіття позначається не тільки на економічному, а й на соціальному і психологічному стані людини. Втрата місця роботи для більшості означає зниження звичного життєвого рівня. Багато соціологів та психологів у своїх дослідженнях відзначають, що люди, втративши місце роботи, переживають серйозні проблеми. Вони припиняють вірити у власні сили щодо подальшого професійного розвитку, що часто призводить до виникнення депресії, роздратованості, стресу, збудженості, нервових і психічних розладів і, як наслідок, втрати себе як особистості.

В Україні рівень безробіття визначають за методологією Міжнародної організації праці

(МОП), а також за рівнем зареєстрованого безробіття. Наведемо динаміку кількості безробітних та рівня безробіття в Україні за 2010–2017 рр. в табл. 1.

Отже, з табл. 1 видно, що в Україні немає чіткої динаміки безробіття. Можна зазначити лише те, що за останні три роки кількість безробітних значно знизилася порівняно з 2014 р., коли кількість безробітних у віці 15–70 років та працездатного віку досягла максимального значення та становила 1 847,6 тис. осіб та 1 847,1 тис. осіб відповідно. Найнижчим показник кількості безробітних був у 2013 р., а наступний різкий «стрибок» пояснюється кардинальною зміною політичної та економічної ситуації в країні.

Під час аналізу безробіття населення дуже важливим є відзначити саме причини незайнятості. Наведемо структуру безробітного населення у 2017 р. за причинами незайнятості (рис. 1).

Проаналізувавши структуру безробітних за даними рис. 1, можна відзначити, що в 2017 р. в Україні найчастіше населення звільнювалося за власним бажанням (34,5% загальної кількості безробітних, що на 1,5% більше, ніж у 2016 р.), наступними причинами безробіття є вивільнення з економічних причин і неможливість працевлаштування після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (23,2% та 12,2% (на 3,8% менше, ніж у 2016 р.) безробітних відповідно). Найменший відсоток безробітних через демобілізацію з військової строкової служби (0,7% безробітних).

Наступним аспектом аналізу безробіття у національному вимірі постає рівень безробіття населення за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2017 р. (табл. 2).

Проаналізувавши табл. 2, можна сказати, що у чоловічої частини населення у цілому рівень безробіття вищий (11,1%), ніж у жіночої частини (7,7%). Особливо високий рівень безробіття серед населення віком 15–24 років (18,9%), а саме в чоловіків цей показник становить 20,3%, а у жінок – 17,0%. Найбільша частка безробітних спостерігається серед молоді, це переважно молоді спеціалісти, які тільки закінчили навчальні заклади і знаходяться у пошуку роботи. Щодо безробітних, які проживають у сільській місцевості, то у них рівень безробіття вищий (9,9%), ніж у міських поселеннях (9,3%), що пов'язано з деструкціями процесу реформування аграрного сектору, коли значна частина робочої сили залишилася незадіяною у виробництві й без роботи залишилися пастухи, комбайнери, доярки, свинарки, трактористи та інші працівники [3].

Зростання рівня безробіття в Україні виглядає особливо сумно на тлі зростаючої трудової міграції. Майже кожен третій роботодавець сьогодні має справу з нехваткою кваліфікованої робочої сили. Головною причиною такого впливу кадрів у країні ЄС стає дуже низька мінімальна заробітна плата, вона є найнижчою серед країн – членів ЄС та становить 136 євро, тоді як у Польщі – 750 євро, у Чехії – 702 євро, Германії – 2 054 євро [12].

Проте парадоксальним є той факт, що саме ці трудові мігранти є свого роду рятувальною шлюпкою для економіки України та її валютного ринку. Кожен рік українці ввозять з-за кордону близько третини держбюджету а грошові перекази з-за кордону становлять близько 6% ВВП країни.

Таким чином, можна ідентифікувати сучасні негативістські деструктивні тенден-

Таблиця 1

Динаміка кількості безробітних та показників безробіття в Україні

Рік	Безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2010	1 713,9	8,2	1 712,5	8,9
2011	1 661,9	8,0	1 660,9	8,7
2012	1 589,8	7,6	1 589,2	8,2
2013	1 510,4	7,3	1 510,3	7,8
2014	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2017	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9

Джерело: складено авторами за даними [11]

ції у сфері зайнятості в Україні, які впливають на рівень безробіття: політико-військовий конфлікт, скорочення чисельності населення внаслідок природного та територіального руху, економічна криза, низька заробітна плата та її несвоєчасна виплата, маргіналізація і небажання працювати значної частини населення, трудова еміграція населення.

Отже, для органічного зменшення рівня безробіття необхідно задіяти комплексні позитивістські заходи [2; 5; 7; 13]:

- для зайнятого населення необхідно підтримувати конкурентоспроможність на ринку праці шляхом активізації доступних форм: самозайнятості, самомаркетингу, самоосвіти, підвищення кваліфікації та ін.;
- для безробітного населення доцільним є: активний пошук робочого місця, відкриття власної справи, перенавчання, трудова еміграція тощо;
- для підприємств доцільно: брати більше молодих спеціалістів; виділяти кошти на розвиток персоналу; поліпшувати соціаль-

Рис. 1. Структура безробітного населення України за причинами незайнятості у 2017 р. [11]

Таблиця 2

Рівень безробіття населення в Україні (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2017 р.

Категорія населення	Рівень безробіття (у середньому за період, % до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи)							
	Усього	У тому числі за віковими групами, років						
		15-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-70
Усе населення	9,5	18,9	11,3	9,8	8,4	8,7	8,1	0,1
Жінки	7,7	17,0	8,6	8,3	7,5	7,1	6,5	0,0
Чоловіки	11,1	20,3	13,1	11,0	9,3	10,3	9,8	0,2
Міські поселення	9,3	17,8	11,0	9,9	8,1	9,1	7,9	0,2
Сільська місцевість	9,9	20,4	11,8	9,7	9,3	7,9	8,4	0,0

Джерело: складено авторами за даними [11]

ний захист працівників (медична страховка, оплата зв'язку, транспорту, абонементи в спортивні зали тощо);

- для органів місцевого самоврядування та територіальних громад необхідно: здійснювати моніторинг та інформаційні заходи щодо зайнятості місцевого населення, спільно з підприємствами проводити ярмарки вакансій, сприяти створенню нових робочих місць та ін.;

- для органів державної влади необхідно: створити більш сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу; надавати підприємствам податкові пільги, кредити за низькими ставками та заохочувати до розширення штату працівників; надавати більш широкий доступ до міжнародних програм підготовки та перепідготовки кадрів, для обміну досвідом з іншими країнами;

- для міжнародних організацій доцільно: вдосконалювати власне інформаційне та методичне забезпечення, розроблювати адекватні рекомендації щодо зниження рівня безробіття.

Висновки з цього дослідження. У XXI ст. безробіття постає глобальною проблемою, тому що немає механізмів його подолання у світовому вимірі. Так, у 2018 р. без роботи

знаходиться 5,6% працездатного населення Землі, що перевищує 192,7 млн. осіб. Головними глобальними проблемами у сфері зайнятості є збереження високого рівня безробіття, зміна вікової структури безробітних і зростання частки молодіжного безробіття, а також зміна професійної структури безробітних, що пов'язано з особливостями розгортання НТП.

В Україні проблематика безробіття також має місце. Сьогодні вітчизняний ринок праці залишається у кризовому стані, потребує зміни, а також адаптації до світових стандартів. У дослідженні розглянуто динаміку кількості безробітних та показники безробіття в Україні та визначено, що рівень безробіття поступово знижується, проте є вищим порівняно із загальносвітовим. Серед чоловіків рівень безробіття вищий, аніж у жінок. Особливо високий рівень безробіття спостерігається серед молоді.

Подолання проблематики безробіття передбачає реалізацію комплексних заходів для зайнятого населення, безробітних, підприємців, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, органів державної влади та міжнародних організацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность; пер. с фр. И.А. Егорова. М.: ТЕИС, 2003. 314 с.
2. Безтелесна Л.І., Пляшко О.С. Конкурентоспроможні людські ресурси: механізм забезпечення в національній економіці: монографія. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 184 с.
3. Зоярна Н.М., Каралюс О.М. Безробіття на селі: причини та шляхи подолання. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. № 21. С. 176–178.
4. Пляшко О.С. Міжнародні підходи до оцінювання конкурентоспроможності людських ресурсів: переваги та недоліки. К: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2014. № 7. С. 462–469.
5. Сардак С.Е. Глобальна регуляторна система розвитку людських ресурсів: дис. ... д-ра ек. наук: 08.00.02; ДНУ ім. О. Гончара. Д., 2013. 586 с.
6. Ткаченко М.Ф. Глобальные вызовы для мирового рынка труда. Мировая экономика и международные отношения. 2011. № 9. С. 56–67.
7. Федотова Т.А. Концепции занятости в национальной экономике. Концепт. 2017. Т. 31. С. 1326–1330. URL: <http://e-koncept.ru/2017/970280.htm>.
8. World Employment and Social Outlook: Trends 2018. International Labour Office – Geneva: ILO, 2018. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_615594.pdf.
9. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8121455/3-31072017-AP-N.pdf/0f6be2e7-2f29-4180-9dd6-2363c4668c3e>.
10. Закон України «Про зайнятість населення» № 5067 VI від 5 липня 2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
11. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. EAPES-WORLD-REGIONS 1990–2020. URL: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPES/v6/EAPES-WORLD-REGIONS%201990-2020.xls>.
13. Sardak S.E., Samoylenko A.A. National Economies Intellectualization Evaluating in the World Economy. Economic Annals-XXI. 2014. № 9–10. P. 4–7.

REFERENCES:

1. Alle M. (2003) Globalizatsiya: razrusheniye usloviy zanyatosti i ekonomicheskogo rosta. Empiricheskaya ochevidnost [Globalization: the destruction of conditions of employment and economic growth. Empirical evidence]. – Moscow: TEIS – 314 p.
2. Beztelesna L. I. (2017) Konkurentospromozhni lyudski resursi: mekhanizm zabezpechennya v natsionalniy ekonomitsi [Competitive human resources: mechanism of providing in the national economy]. K.: Condor Publishing House – 184 p.
3. Zoyarna N. (2011) M. Bezrobittya na seli: prichini ta shlyakhi podolannya [Unemployment in the village: causes and ways of overcoming]. Scientific herald of NLTU of Ukraine, no. 21, pp 176-178.
4. Plyashko O.S. (2014) Mizhnarodni pidkhodi do otsinyuvannya konkurentospromozhnosti lyudskikh resursiv: perevagi ta nedoliki. [International Approaches to Assessing the Competitiveness of Human Resources: Advantages and Disadvantages]. K: DVNZ “Vadym Hetman Kyiv National Economic University”, no.7, pp. 462-469.
5. Sardak S. E. (2013) Globalna regulyatorna sistema rozvitku lyudskikh resursiv [Global Regulatory System for Human Resources Development]. D. Oles Honchar Dnipro National University – 586 pp.
6. Tkachenko M.F. (2011) Globalnyye vyzovy dlya mirovogo rynku truda [Global Challenges for the World Labor Market]. World Economy and International Relations, no. 9, pp. 56-67.
7. Fedotova T. A. (2017) Kontseptsii zanyatosti v natsionalnoy ekonomike [Concepts of employment in the national economy]. Scientific-methodical electronic journal “Concept”, vol. 31, pp. 1326-1330. – URL: <http://e-koncept.ru/2017/970280.htm>.
8. World Employment and Social Outlook: Trends 2018. International Labour Office (2018). Geneva: ILO – URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_615594.pdf.
9. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8121455/3-31072017-AP-EN.pdf/0f6be2e7-2f29-4180-9dd6-2363c4668c3e>
10. Zakon Ukraini “Pro zaynyatist naselennya” (2012) [On Employment of the Population]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
11. Derzhavna sluzhba statistiki. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. EAPPEP-WORLD-REGIONS 1990-2020. – Access mode: <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/EAPPEP/v6/EAPPEP-WORLD-REGIONS%201990-2020.xls>.
13. Sardak S. E. (2014) National Economies Intellectualization Evaluating in the World Economy / S. E. Sardak, A. A. Samoylenko // Economic Annals-XXI, no. 9-10, pp. 4 – 7.